

I. Kralik, Z. Tolušić, K. Zmaić

Stručni članak – Professional paper
Primljeno – Received: 13. siječanj- January 2012.

SAŽETAK

U radu su analizirane karakteristike stočarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2010. godine s aspekta brojnosti i proizvodnosti životinja kao i uvoza i izvoza žive stoke i prerađevina. Uz prikaz financijskih poticaja za pojedine grane proizvodnje značajan je osvrt na promjene koje su se dogodile u visini proračuna i financijskih potpora stočarskoj proizvodnji i količini utrošenih prehrambenih proizvoda po članu kućanstva. Ustanovljeno je smanjenje broja goveda kao i krava i junica za 5,73% odnosno 15,81%. Također je smanjen broj krmača i nazimica za 17,09% i ovaca za 20,85% dok je broj konja povećan za 111,11%. U razdoblju od 2005. do 2010. godine rasli su državni poticaji za sve vrste stočarske proizvodnje od 939 milijuna na 1.34 milijardi kuna, međutim u 2010. godini izdvajanja za državne poticaje smanjena su na 1,18 milijardi kuna. Povećan je uvoz živih svinja, svježeg govedeg kao i prerađenog mesa, konzumnog mlijeka i mliječnih proizvoda. Posebna analiza potrošnje prehrambenih proizvoda po članu kućanstva u 2010. godini u odnosu na razdoblje od 2005. do 2010. godine pokazuje pad potrošnje govedine, teletine, te suhomesnatih proizvoda, salama, pašteta, mliječnih proizvoda i sireva. Rezultati istraživanja pokazali su da mjere agrarne politike kao i državne potpore stočarskoj proizvodnji nisu dali adekvatne rezultate. Za očekivati je da će provedenje mjera zajedničke poljoprivredne politike Europske unije u Republici Hrvatskoj osigurati prihvatljive cijene, zadovoljavajuću kvalitetu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na europskom i domaćem tržištu, te povećati dohodak poljoprivrednika uz očuvanje ruralnog nasljeđa.

Ključne riječi: stočarstvo, financijske potpore, stočni proizvodi, uvoz, izvoz

UVOD

Nacionalna poljoprivredna politika provodi se na osnovi Zakona o poljoprivredi (NN 66/01, 83/02, 50/12 i 120/12) i Zakona o državnoj potpore u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu (NN 140/05, 49/11). Zakon o poljoprivredi kao krovni zakon postavlja ciljeve i mjere poljoprivredne politike, određuje korisnike, kreatora poljoprivredne politike, potpore i ostalo vezano uz praćenje i kontrolu provođenja zakona. Zakonska osnova za dodjelu potpore u poljoprivredi

obuhvaća financiranje određeno državnim i lokalnim proračunima regionalnih i lokalnih samouprava.

Zakonom o državnoj potpore propisana je obveza upisa svih proizvođača u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava (UPG), a prema Pravilniku o upisu u upisnik poljoprivrednih gospodarstava (NN 128/02, 21/03, 58/03, 122/03, 189/03, 46/04, 2/05, 4/05, 129/05, 152/05, 155/05, 38/06, 4/07 i 149/09), kao i uključivanje komercijalnih poljoprivrednih gospodarstava u sustav Poreza na dodanu vrijed-

nost (PDV). Mnogi čimbenici određuju proizvodne mogućnosti hrvatskog stočarstva: politika cijena, tržište, investicijska politika, zastarjela tehnologija te nepovoljna dobna struktura poljoprivrednika. U radu se prikazuju karakteristike stočarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2010. godine na osnovi podataka proračuna Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, te podataka Državnog zavoda za statistiku o količini utrošenih prehrambenih proizvoda, obujma stočne proizvodnje, brojnosti stočnog fonda te pregleda uvoza i izvoza žive stoke, mesa, mesnih proizvoda, mlijeka i mliječnih proizvoda.

MATERIJAL I METODE

U radu se prikazuju karakteristike stočarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2010. godine na osnovi podataka proračuna Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, te podataka Državnog zavoda za statistiku o količini utrošenih prehrambenih proizvoda, obujma stočne proizvodnje, brojnosti stočnog fonda te pregled uvoza i izvoza žive stoke, mesa, mesnih proizvoda, mlijeka i mliječnih proizvoda. Kao izvori podataka korišteni

su zakoni, pravilnici, uredbe i statističke publikacije Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske u promatranom razdoblju. Prikupljeni podaci o brojnosti domaćih životinja i naturalnim proizvodnim pokazateljima prikazani su tablično. Korištene su i metode izračuna udjela za pojedine vrste stočarske proizvodnje u određenom vremenskom razdoblju od 2005. do 2010. godine.

REZULTATI I RASPRAVA

Proračun i potpore stočarskoj proizvodnji

Potpore poljoprivredi koja se bazira na mjerama nacionalne politike, financira se iz državnog proračuna koji svake godine usvaja Hrvatski sabor. Zabilježeno je povećanje Proračuna Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (MPRiRR) od 2005. do 2011. godine i njegov udio u državnom proračunu (Tablica 1.)

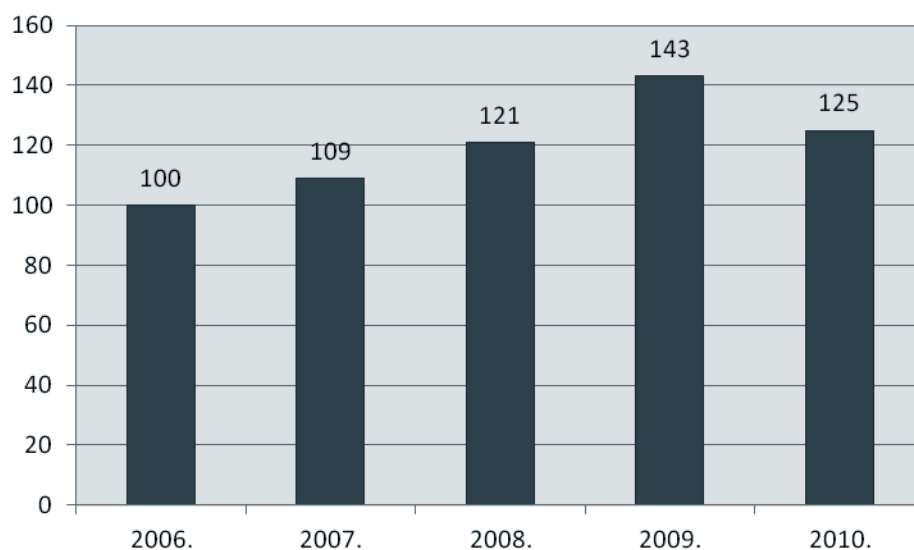
S udjelima od 38,54% (2001. godine) pa do 32,5% (2010.godine) od ukupnih državnih potpora, poljoprivreda je svakako djelatnost u koju se ulaže najviše državnih sredstava (Kesner-Škreb i sur., 2003.). Na Tablici 2. prikazani su poticaji u stočar-

Tablica 1. Proračun Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja

Table 1. The budget of the Ministry of Agriculture, Fisheries and Rural Development

Godina Year	Ukupni državni proračun Total state budget		Proračun MPRiRR The budget of the Ministry of Agriculture, Fisheries and Rural Development		Udio Share
	HRK (mlr.)	€ (mlr.)	HRK (mlr.)	€ (mil.)	%
2005.	86,35	11,79	2,62	358,15	3,04
2006.	93,95	12,84	2,83	387,76	3,02
2007.	103,49	14,13	3,31	452,95	3,20
2008.	129,75	17,72	4,54	621,05	3,50
2009. *	124,24	16,99	4,63	634,22	3,73
2010	119,07	16,26	4,57**	624,31**	3,82**
2011.	120,23	16,54	4,61**	629,78**	3,83**

Izvor: IPARD program - plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007.-2013.; *vlastiti izračun; ** plan za 2010. i 2011. (€=7,32 kn)

Grafikon 1. Indeksi financijskih potpora u stočarskoj proizvodnji
 Graph 1. Indexes of financial support in livestock production

Tablica 2. Financijske potpore u stočarskoj proizvodnji

Table 2. Financial support in livestock production

Godina - Year	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Ukupno - Total (HRK)	939.309.979	1,027.415.421	1.133.724.519	1340.697.455	1181.575.205
Vrsta proizvodnje Production type	Relativni udjeli - Relative shares %				
Govedarska	80,16	79,47	79,60	82,78	81,94
Ovčarska	6,43	6,21	6,40	5,78	6,36
Kozarska	1,23	1,07	1,14	0,96	1,03
Svinjogojska	8,24	8,79	8,76	7,25	7,41
Pčelarska	1,82	2,17	1,93	1,57	1,31
Peradarska	0,41	0,41	0,36	0,32	0,29
Konjogojska	1,49	1,65	1,71	1,34	1,66
Kuničarska	0,22	0,23	0,10	-	-
Ukupno	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: Hrvatski stočarski centar (2005.-2007.) i Hrvatska poljoprivredna agencija (2008.-2011.)

skoj proizvodnji od 2006. do 2010. godine u apsolutnom iznosu u razdoblju, kao i relativni udjeli prema vrstama stočarske proizvodnje. Na Grafikonu 1. prikazani su indeksi kretanja financijske potpore u analiziranim godinama. Tijekom promatranog razdoblja, trend povećanja financijskih potpora imao je uzlaznu liniju do 2009. godine kada je bio povećan za 20,69% u odnosu na 2006. godinu, međutim 2010.

godine došlo je do smanjenja financijskih potpora u stočarskoj proizvodnji za 11,87% u odnosu na 2009. godinu. U 2010. godini najveći iznos financijskih potpora odnosi se na govedarsku proizvodnju (81,94%), zatim slijede svinjogojska (7,41%) i ovčarska proizvodnja (6,36%), a neznatni su udjeli potpora ostalim vrstama stočarskih proizvodnji (od 0,29% do 1,66%) u ukupnim financijskim potporama.

Tablica 3. Količina utrošenih prehrambenih proizvoda

Table 3. Quantity of spent food products

Godina – Year		2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Govedina	kg	9,4	9,2	10,0	9,1	9,2	8,7
Teletina	kg	2,2	2,2	2,03	2,0	1,9	1,8
Svinjetina	kg	18,1	14,8	14,5	15,5	15,8	19,8
Ovčatina, janjetina, jaretina	kg	1,1	1,3	1,1	1,2	1,3	1,0
Meso peradi	kg	19,6	19,3	18,9	17,0	18,2	19,1
Divljač i meso kunića	kg	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3
Konjetina	kg	0,02	0,02	0,02	0	0,1	0,0
Jestive iznutrice	kg	1,1	1,0	0,9	0,8	0,9	1,0
Suhomesnati proizvodi, salame i paštete	kg	15,3	14,3	14,4	14,8	15,7	15,4
Ostalo konzervirano i prerađeno meso	kg	0,8	1,2	1,0	0,9	0,6	0,7
Mlijeko	l	85,1	81	79,3	74,8	76,9	77,4
Mliječni proizvodi	l	17,1	16,4	16,4	16,6	17,3	16,4
Sirevi	kg	7,6	7,1	7,9	7,3	7,9	7,6
Konzumna jaja	kom.	166	158	152	144	148	158

Izvor: Statistički ljetopis 2011., DZS RH

Količina utrošenih prehrambenih proizvoda

U Republici Hrvatskoj postoji tradicija konzumiranja govedine, svinjetine te mesa peradi kao i suhomesnatih proizvoda, salama i pašteta (Tablica 3). Potrošnja govedine po članu kućanstva od 2005. do 2009. godine iznosila je oko 9 kg, a najveća potrošnja, 10 kg zabilježena je 2007. godine, da bi 2010. godine konzumacija govedine bila smanjena na 8,7 kg tj. za 12,7 % po članu kućanstva. Iz prikaza je vidljiv značajan pad potrošnje svinjetine, od 18,1 kg na 15,8 kg, tj. 12,7%. Također je zamjetan pad potrošnje mesa peradi od 19,6 kg na 18,2 kg tj. 7,14%. Istovremeno zabilježen je pad potrošnje po članu kućanstva suhomesnatih proizvoda, salame i paštete od 15,3 kg u 2005. godini na 14,3kg u 2006. godini a zatim nagli porast na 15,4 kg u 2010. godini. Potrošnja mlijeka po članu kućanstva u 2005. godini iznosila je 85,1 l da bi se u 2010. godini dogodio pad potrošnje mlijeka na 77,4 l. Potrošnja mliječnih proizvoda po članu kućanstva kroz promatrano razdoblje smanjila se od 17,1 kg do 16,4 kg. Potrošnja po članu kućanstva svih vrsta sireva zadržala se na razini od 7,6 kg do 7,9 kg. Zabilježen je pad potrošnje konzumnih jaja i to od 166 kom. na 158 kom tj. (4,82%). Analiza potrošnje prehrambenih proizvoda po članu kućanstva u 2010. godinu u odnosu na

razdoblje od 2005. do 2009. godine pokazuje pad potrošnje govedine (7,45%) i teletine (8,18%), te suhomesnatih proizvoda, salama, pašteta, mliječnih proizvoda i sireva. Istovremeno porasla je potrošnja svinjetine (9,39%), mesa peradi i konzumnih jaja. Različiti su uzroci pada potrošnje prehrambenih proizvoda u analiziranom razdoblju, a jedan od najznačajnijih uzroka je pad životnog standarda stanovništva iako se ne može zanemariti i pojava različitih bolesti kod životinja (kravlje ludilo, ptičja gripa i dr.).

Brojnost stoke, peradi i košnica

Ukupan broj goveda (Tablica 4.) te krava i junica smanjen je od 2005. godine do 2010. godine za 5,73% odnosno 18,81%, što je zabrinjavajući podatak s obzirom na činjenicu da Republika Hrvatska uvozi mlijeko i mliječne prerađevine, a istovremeno izdvaja najviše financijskih potpora u govedarstvu. U Republici Hrvatskoj prema Popisu poljoprivrede 2003. godine ukupno 86.269 poljoprivrednih gospodarstava drži goveda, od toga 85.390 (99,6%) su obiteljska gospodarstva, a svega 339 (0,4%) su poslovni subjekti. Više od 76% obiteljskih gospodarstava drži do 5 goveda, a svega 2,7% uzgaja više

Tablica 4. Brojnost goveda, svinja i konja

Table 4. Number of cattle, pigs and horses

Godina Year	Brojnost goveda, svinja i konja - Number of cattle, pigs and horses (000 grla)				
	Goveda ukupno Cattle total	Krave i junice Cows and heifers	Svinje ukupno Pigs total	Krmače i nazimice Sows and gilts	Konji Horses
2005.	471	272	1205	193	9
2006.	483	268	1489	193	12
2007.	467	256	1348	177	14
2008.	454	249	1104	157	16
2009.	447	238	1250	164	17
2010.	444	229	1231	160	19

Izvor: Statistički ljetopis 2011.

Tablica 5. Brojnost ovaca, peradi i košnica

Table 5. Number of sheep, poultry and beehives

Godina Year	Brojnost ovaca, peradi i košnica - Number of sheep, poultry and beehives			
	Ovce - Sheep (000 grla)	Priplod Breeding	Perad (000 kljunova) Poultry (000 beaks)	Košnice (000 kom.) Beehives (000 pcs)
2005.	796	506	10 640	167
2006.	680	524	10 088	255
2007.	646	499	10 053	314
2008.	643	506	10 015	310
2009.	619	485	10 787	304
2010.	630	488	9 470	308

Izvor: Statistički ljetopis 2011.

od 20 goveda. Specijalizirane govedarske farme posjeduju do 20 goveda u 40,2% slučajeva, a preko 100 goveda u 25,5% slučajeva. Operativni program razvitka govedarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj ne realizira se u zadanim količinama (Kovač i Salaj, 2010.) Broj svinja ovisio je o tzv. „ciklusima“ koja uključuju smanjenje odnosno povećanje brojnosti u određenom razdoblju i iznosio je 2010. godine oko 1,23 mil. grla, dok je broj krmača i rasplodnih nazimica smanjen za 17,09%. Zabilježeno je značajno povećanje broja konja, od 111,11% u 2010. godini u odnosu na 2005. godinu. U razdoblju od 2005. godine do 2010. godine smanjen je ukupan broj ovaca kao i ovaca namijenjenih priplodu za 20,85% odnosno 3,55%. U promatranom razdoblju smanjenje brojnosti također je zabilježeno kod peradi za 10,99%, a broj košnica povećan je čak za 84,43% (Tablica 5.).

Uvoz i izvoz stoke i stočnih proizvoda

Pregled uvoza žive stoke, mesa, mesnih proizvoda, mlijeka i mliječnih proizvoda od 2005. do 2010. godine prikazan je na Tablici 6. Analiza uvoza žive stoke i stočnih proizvoda pokazuje da se u Republici Hrvatskoj smanjuje uvoz živih goveda (12,02%), svježeg goveđeg mesa (5%), i goveđeg smrznutog mesa (13%) uz istovremeno povećanje uvoza svježeg i smrznutog svinjskog mesa (15%) kao i mesa peradi (130%). Uvoz konzumnog mlijeka i mliječnih proizvoda također je porastao (93%) kao i sirovog i koncentriranog mlijeka (97%). Porast uvoza pokazuju i kobasice, konzerve i panirano meso (34%) te trajni suhomesnati proizvodi (22%).

Tablica 6. Uvoz žive stoke, mesa, mesnih proizvoda, mlijeka i mliječnih proizvoda (t) od 2005. godine do 2010. godine

Table 6. Import of livestock, meat, meat products, milk and dairy products (t) from 2005 to 2010 year

Godina Year	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Indeks Index 10/05
Živa goveda	30 316	31 326	27 039	28 352	25 452	26 671	0,88
Žive svinje	10 784	13 954	14 189	15 344	18 549	16 952	1,57
Svježe goveđe meso	5 513	1 125	1 202	3 704	7 718	5 259	0,95
Goveđe smrznuto meso	3 597	3 729	5 308	5 067	4 316	3 122	0,87
Svježe i smrznuto svinjsko meso	38 121	32 636	32 407	41 805	46 004	43 828	1,15
Peradsko meso	6 608	6 165	10 551	11 501	14 173	15 176	2,30
Sirovo i koncentrirano mlijeko	10 303	5 738	8 773	18 354	5 405	20 292	1,97
Konzumno mlijeko i proizvodi	29 609	34 236	40 877	55 506	58 936	57 062	1,93
Kobasice, konzerve i panirano meso	7 409	7 900	8 129	8 513	9 700	9 920	1,34
Trajni suhomesnati proizvodi	1 926	1 601	1 978	1 953	1 915	2 346	1,22

Izvor: Carinska statistika, DZS; Obrada: Croatiastočar, GIU 2011.

Tablica 7. Izvoz žive stoke, mesa, mesnih proizvoda, mlijeka i mliječnih proizvoda (t) od 2005. godine do 2010. godine

Table 7. Export review of livestock, meat, meat products, milk and dairy products (t) from 2005 to 2010 year

Godina Year	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Indeks Index 10/05
Živa goveda	885	1 867	9 039	9 177	2 806	5 688	6,42
Žive svinje	46	19	93	1 354	1 490	2 486	53,04
Svježe goveđe meso	528	1 762	1 456	1 727	3 346	5 586	10,58
Goveđe smrznuto meso	27	32	139	2	5	8	0,30
Svježe i smrznuto svinjsko meso	194	355	308	2 035	1 350	912	4,70
Peradsko meso	3 494	1 850	2 705	3 197	3 267	3 754	1,07
Sirovo i koncentrirano mlijeko	2	1 894	5 604	255	12 936	2 932	146,60
Konzumno mlijeko i proizvodi	19 474	36 775	50 458	49 448	45 507	48 011	2,46
Kobasice, konzerve i panirano meso	9 313	8 679	9 538	10 474	11 578	12 218	1,31
Trajni suhomesnati proizvodi	126	98	92	131	170	83	0,66

Izvor: Carinska statistika, DZS; Obrada: Croatiastočar, GIU 2011.

Podaci o izvozu žive stoke i stočnih proizvoda prikazani su na Tablici 7. Iz tablice je vidljiv porast izvoza živih goveda (543%), kao i svježeg goveđeg mesa (958%) a opao je izvoz goveđeg smrznutog mesa (70%). Izvoz živih svinja značajno je porastao (5304%) a povećao se također izvoz svježeg i smrznutog svinjskog mesa (370%).

Podaci pokazuju da Republika Hrvatska sudjeluje u uvozu i izvozu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Neprihvatljiva je činjenica da je u proteklom šestogodišnjem razdoblju neprekidno prisutan porast uvoza navedenih proizvoda unatoč značajnim financijskim potporama za poticanje pojedinih grana stočarstva.

ZAKLJUČAK

Rezultati su pokazali da mjere agrarne politike kao i državne potpore stočarskoj proizvodnji nisu dali adekvatne rezultate. Iako se proračun Ministarstva PRiRR povećao od 2005. do 2011. godine od 3,04% na 3,83% u ukupnom proračunu Republike Hrvatske uz istovremeno povećana izdvajanja za financijske potpore u stočarstvu (9% do 43%) izostalo je očekivano povećanje broja stoke i peradi kao i proizvodnja stočnih proizvoda. Posljedica toga je povećani uvoz tijekom cijelog razdoblja, goveđeg, svinjskog i peradskog mesa. Najveći udio financijskih potpora odnosi se na govedarsku proizvodnju (oko 80%) ali se istovremeno neprestano povećavao uvoz svježeg goveđeg kao i prerađenog mesa te konzumnog mlijeka i mliječnih proizvoda. Republika Hrvatska je od 2005. do 2010. godine povećala izvoz živih goveda, živih svinja, svježeg goveđeg mesa i svježeg i smrznutog svinjskog mesa, kao i konzumnog mlijeka i proizvoda. Za očekivati je da će provođenje mjera zajedničke poljoprivredne politike Europske unije u Republici Hrvatskoj kroz osiguranje prihvatljivih cijena, zadovoljavajuću kvalitetu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na europskom i domaćem tržištu, osigurati primjereni dohodak poljoprivrednika uz očuvanje ruralnog nasljeđa.

LITERATURA

1. Carinska statistika, Croatiastočar, GIU 2011.
2. Godišnje izvješće, Hrvatski stočarski centar (2005.-2007.).
3. Godišnje izvješće, Hrvatska poljoprivredna agencija (2008.-2011.).
4. IPARD program - plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007.-2013. Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, Zagreb, 2011.
5. Kesner-Škreb, M., Pleše, I., Mikić, M. (2003.): Državne potpore poduzećima u Hrvatskoj 2001. godine. Financijska teorija i praksa 27 (3): 287.-330
6. Kovač, M., Salaj, B. (2010.): Neiskorišteni potencijal hrvatskog govedarstva. Zbornik radova 45. Hrvatskog i 5. Međunarodnog simpozija agronoma, str. 268.-272.
7. Obrazloženje prijedloga financijskog proračuna proračunskih korisnika 2011.-2013. Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2010.
8. Pravilnik o upisu u upisnik poljoprivrednih gospodarstava (NN 128/02, 21/03, 58/03, 122/03, 189/03, 46/04, 2/05, 4/05, 129/05, 152/05, 155/05, 38/06, 4/07 i 149/09).
9. Statistički ljetopis 2011, Državni zavod za statistiku, 2011. Zagreb.
10. Zakon o poljoprivredi (NN 66/01, 83/02, 50/12 i 120/12).
11. Zakon o državnim potporama (NN 140/05, 49/11).

SUMMARY

This paper analyzes characteristics of cattle production in the Republic of Croatia in the period of 2005-2010 from the viewpoint of cattle population and productivity, and of import and export of livestock and animal products. Besides the review of state subsidies awarded for particular agricultural production branch, this paper also elaborates on changes in the amount of budget and state subsidies for livestock production and in the amount of consumed food products per household member. It was determined that the number of cattle, as well as cows and heifers was lowered by 5.73%, i.e. 15.81%, respectively. Number of sows and gilts was also lowered by 17.09%, and number of sheep reduced by 20.85%, while the number of horses increased by 111.11%. In the analyzed period of 2005-2010, state subsidies were increased in all areas of cattle production, from 939 mil. to 1.34 bil. HRK, with a reduction in the year 2010 to 1.18 bil. HRK. Import of live pigs, fresh beef and processed meat, drinking milk and dairy products was also increased. In comparison with the period 2005-2010, special analysis of food products consumption per household member in 2010 indicated less consumption of beef, veal, cured meats,

salami, pate, dairy products and cheese. Research results indicated that measures of agrarian policy, as well as state subsidies for livestock production did not prove efficient. It is expected that the implementation of the European Common Agricultural Policy measures in the Republic of Croatia will assure reasonable prices, acceptable quality of agricultural and food products at the European and domestic market, provision of satisfactory income for farmers, and preservation of rural heritage.

Key words: livestock production, state subsidies, animal products, import, export